

УДК 338.12

Степенко Софія Валеріївна

студентка магістратури

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

***Анотація.** Сьогодні аграрний сектор фактично є рушійною силою економіки України. Сільське господарство є основою, фундаментом аграрного сектору економіки. Воно одночасно є виробником як готового продукту, так і виробником (постачальником) сировини для переробної промисловості. Сьогодні в сільському господарстві частка виробленої продукції, що безпосередньо споживається виробничо та індивідуально становить близько 20-30%. Продукція сільського господарства є основою кінцевого продукту АПК. Актуальність здійснюваних досліджень зумовлена роллю аграрного сектора у створенні ВВП та його часткою у зовнішньоторговельному сальдо. За оцінками експертів частка аграрного сектора у ВВП у найближчих періодах досягне рівня 25%. Продукція українського АПК представлена у 190 країнах і Україна входить в ТОП-7 кращих експортерів світу аграрної продукції. Україна є провідним експортером соняшнику та соняшникової олії, пшениці та інших зернових. Досить частою є ситуація, коли Україна вичерпує свої квоти на експорт сільськогосподарської продукції набагато раніше, ніж завершується календарний термін (місяць, квартал, рік), що є чітким показником того, що продукція якісна та користується попитом на європейському та світовому ринку.*

Ключові слова: аграрний сектор, сільське господарство, агропромисловий комплекс (АПК), експорт, імпорт.

Постановка проблеми. Враховуючи провідне положення аграрного сектору в структурі національної економіки існує необхідність у регулярних дослідженнях даної предметної області та знаходженні нових прогресивних рішень.

Аналіз існуючих досліджень та публікацій. Враховуючи популярність даної тематики існують численні дослідження як вітчизняних так і зарубіжних авторів. Даній темі присвятили свої роботи такі вчені як А.Д. Радченко, Л.Ю. Мельник, В.В. Юрчишин, М.Й. Хорунжий, Н.Т. Гончарук, Б.Й. Пасхавер та інші. Одночасно з цим, численні роботи студентів різних рівнів навчання також присвячені дослідженням в галузі сільського господарства.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження сучасного стану аграрного сектору економіки України та ідентифікація можливих кризових явищ.

Виклад основного матеріалу. Існують різні підходи до трактування поняття аграрного сектора економіки.

Закон України (далі по тексту ЗУ) «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визначає аграрний сектор як «сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів» [1].

Найбільш повним та вичерпним визначенням поняття аграрного сектора можна вважати наступний варіант: аграрний сектор – це складна багатогалузева сукупність економічно взаємопов'язаних між собою виробничо-технологічним розподілом праці галузей сільського господарства, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції, її промислової переробки, зберігання та реалізації, яка також

охоплює системи інформаційного та наукового забезпечення і характеризується глибокими відмінностями та специфікою окремих елементів, що потребує індивідуальної організаційно-економічної і техніко-технологічної політики щодо всіх суб'єктів господарювання [2].

Агропромисловий комплекс (далі АПК) можна розділити на 4 сфери: галузі, що виробляють засоби виробництва; власне сільськогосподарське виробництво; галузі, що здійснюють переробку та доведення до кінцевого споживача та реалізує всі супутні процеси; виробнича і соціальна інфраструктура.

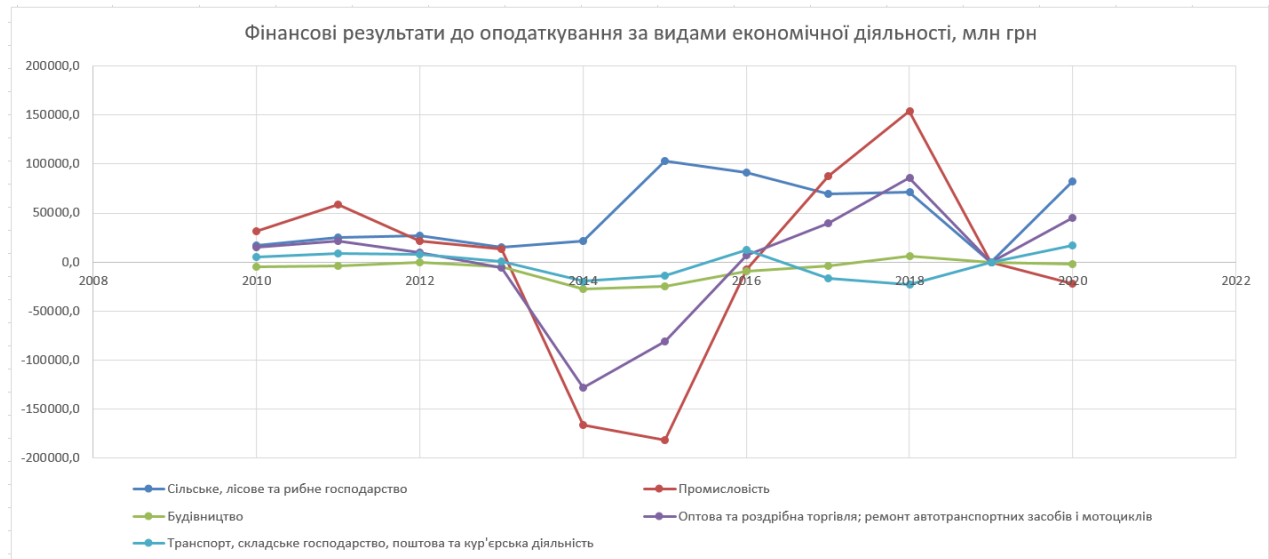
Сільське господарство є основою, фундаментом аграрного сектору економіки. Воно одночасно є виробником як готового продукту, так і виробником (постачальником) сировини для переробної промисловості. Сьогодні в сільському господарстві частка виробленої продукції, що безпосередньо споживається виробничо та індивідуально становить близько 20-30%. Продукція сільського господарства є основою кінцевого продукту АПК.

Протягом останніх п'яти років аграрний сектор економіки України підтримує тенденцію до зростання. Частка у валовій доданій вартості країни становить 13%, при використанні основних засобів вартістю понад 100 млрд. грн. Галузь є одною з основних бюджетоутворюючих сфер економіки та займає друге місце у товарній структурі експорту (близько 40%). Також АПК – основне джерело надходження валюти в Україну та ключовий фактор у підтриманні торговельного балансу.

Оскільки основною метою підприємства будь-якої сфери діяльності є отримання кінцевого фінансового результату, тобто прибутку (але неможливо відкидати гіпотезу можливого збитку). Тож логічним є застосування аналізу традиційних економічних та фінансових показників.

Одним з показників, що ілюструє позицію аграрного сектору в економіці України є фінансові результати до оподаткування. У порівнянні з

іншими сферами, аграрний сектор протягом останніх років показував найкращі та стабільні результати.

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів до оподаткування за видами економічної діяльності

Джерело: створено автором на основі [3]

На рисунку можна побачити, що навіть у особливо кризові для України 2014-2015 роки фінансові результати підприємств сільського господарства давали позитивні фінансові результати.

Україна значно наростила доходи від аграрного експорту протягом останнього десятиліття. Доходи аграрного сектору зросли майже у 4 рази внаслідок зростання світового рівня цін на сільськогосподарську продукцію, а також нарощування фізичного обсягу експорту продукції АПК з України.

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту аграрної продукції

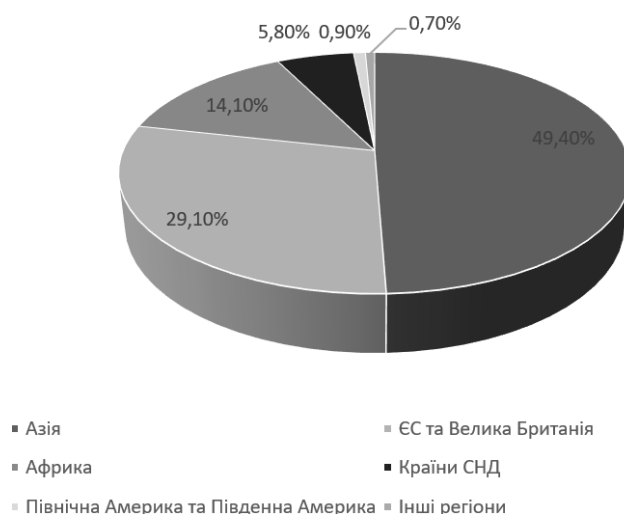
Джерело: створено автором на основі [4]

Таким чином, можна зробити висновок, що спостерігається позитивна динаміка - Україна нарощує обсяги експорту аграрної продукції. На графіку можна відслідкувати вплив кризових періодів 2014 -2015 року (політична та економічна кризи) – обсяги експорту аграрної продукції зменшувалися, проте коливання незначні. Темпи скорочення агропродовольчого експорту були меншими ніж загального і, не дивлячись на спад після кризових років, зростання поставок спостерігалось вже у 2016 році. У 2020 році так звана «коронакриза» суттєво не вплинула на абсолютні обсяги експорту сільськогосподарської продукції, оскільки не зважаючи на світову кризу, продукція аграрного сектору економіки продовжувала користуватись світовим попитом. У 2020 році частка АПК у структурі загального експорту України становила 45%. За останні 10 років експорт агропродовольчої продукції з України виріс в два рази.

Отже, на даному етапі можна зробити висновки, що продукція АПК України користується значним попитом у світі. Розглянемо географічну структуру товарообігу аграрної продукції.

Для аналізу використаємо статистичні дані Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України за 2020 рік.

Географічна структура товарообігу аграрної продукції

Рис. 3. Товарообіг сільськогосподарської продукції Україна – світ

Джерело: створено автором на основі [5]

Майже половина товарообігу аграрної продукції (а саме 49,4%) припадає на країни Азії.

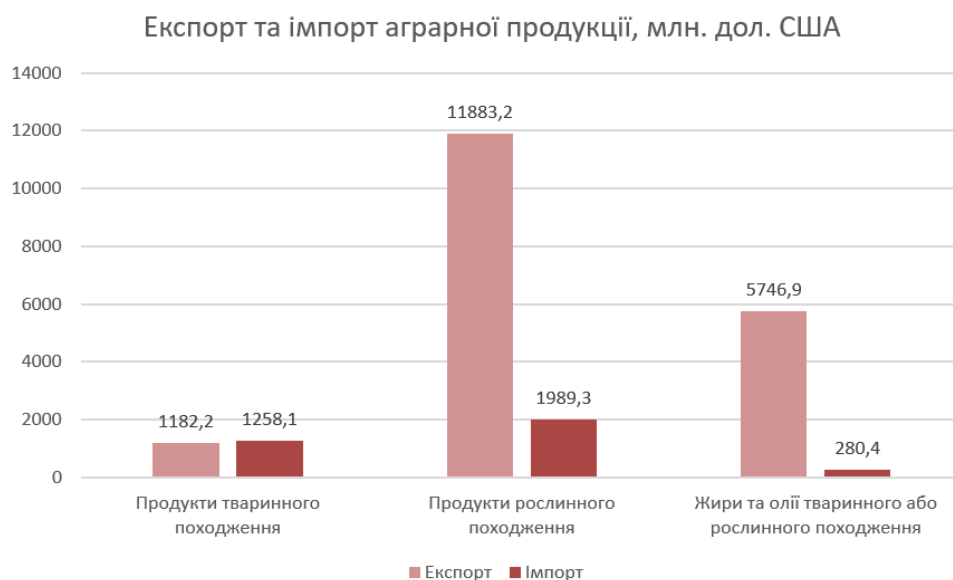
Далі йдуть країни Європейського Союзу (ЄС) та Великої Британії (29,1%), країни Африки (14,1%), країни СНД (5,8%), Північна та Південна Америка (0,9%) та інші регіони (0,7%).

Товарна структура товарообігу сільськогосподарської продукції на перший погляд також видається цілком логічною – найбільше імпортувалося тих товарів, які важко вирощувати/виробляти в Україні через кліматичні умови або відсутність необхідних ресурсів. Натомість експортувалась та продукція, яка в силу географічного положення та кліматичних особливостей України виробляється у значних обсягах та відповідної якості, що дає змогу задовольнити світовий попит – соняшникова олія (23,3%), кукурудза (20,3%) та пшениця (18,2%). Дані основні статті експорту є цілком логічними зважаючи на обсяги оброблюваних площ, родючість ґрунтів та помірний клімат.

Таким чином, з наведених даних можна зробити висновок, що Україна є значимим учасником (гравцем) на світовому ринку аграрної продукції.

Україна являється аграрною країною, яка постачає вирощену сировину та продукти первинної переробки. Власне, товарна структура аграрного експорту України визначає та пояснює географічну структуру експорту.

Розглянемо співвідношення експорту та імпорту продукції аграрного сектору у 2020 році.

Рис. 4. Порівняння структури експорту та імпорту аграрної продукції у 2020 році

Джерело: створено автором на основі [6]

Спираючись на наведене порівняння можна сказати, що з урахуванням того, що для розрахунку також взяті дані по імпорту риби та морепродуктів (що імпортуються з природних та кліматичних причин) експорт продукції тваринного походження майже дорівнює імпорту. Якщо розглядати виключно у розрізі продукції тваринництва та птахівництва, то імпорт значно перевищує експорт. Пояснити це можна більшою технологічністю процесу у Європі та світі а також невідповідністю української продукції тваринництва міжнародним вимогам та фітосанітарним нормам.

З огляду на описаний стан аграрного сектору економіки України, для нього можна ідентифікувати наступні ризики:

- скорочення або відсутність інвестицій, як капітальних, так і прямих іноземних інвестицій;
- виникнення бар'єрів для експорту та імпорту: митні бар'єри, квотування, накладення ембарго тощо;
- нестворення доданої вартості – фактично Україна є експортером сировини, а не готової продукції;
- технічна недооснащеність аграрних підприємств та виробництв;
- екологічні фактори;
- кліматичні зміни (зміна кліматичних поясів та природних зон).

Висновки. За результатами проведеної роботи можна зробити висновки, що аграрний сектор дійсно є однією з бюджетоутворюючих галузей народного господарства. Фактично завдяки продукції сільського господарства створена позиція України на світовому ринку товарів і послуг. Саме через це існує необхідність у підтримці та постійному розвитку, оскільки навіть в умовах світової економічної кризи продукція аграрного сектору продукуватиме надходження до бюджетів всіх рівнів. У ході дослідження також ідентифіковано можливі фактори ризику для аграрного сектору економіки України.

Література

1. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>
2. Костецький Я. І. Стратегія формування і розвитку аграрного сектору України: теорія і практика / Я. І. Костецький. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 356 с.
3. Державна служба статистики України. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm

4. Державна служба статистики України. Щомісячні обсяги товарної структури зовнішньої торгівлі. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/str_eit/arh_s_eit_u.htm
5. З ким торгувала сільгосппродукцією Україна у 2020 році. URL: <https://landlord.ua/news/z-kym-torhuvala-silskohospodarskoiu-produktsiieiu-ukraina-u-2020-rotsi/>
6. Державна служба статистики України. Щомісячні обсяги товарної структури зовнішньої торгівлі. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/str_eit/arh_s_eit_u.htm